

EL MIRATGE NORMATIU, IDEAL O ASSIMILACIÓ?

En els mots que segueixen he volgut recollir algunes reflexions derivades del somni de voler viure i constituir-se en un país «normal» i modern, amb els centres de poder habituals (mitjans de comunicació, editorials, revistes, premis, universitats, crítics, etc.) i amb els escriptors dedicats exclusivament a l'elaboració de la seva obra. Deixant de banda el conflicte de la menysvaloració de la cultura literària que s'està generalitzant en els centres polítics i en els mitjans de comunicació, el cert és que el fet de ser un país petit, sense estat i encara molt desmembrat no es viu com a focus de possibilitats imaginatives, no ha servit per desconfiar dels mecanismes de restricció imperants en les «grans cultures» i per articular, des d'una visió crítica, un discurs cultural que consideri les diferències internes com a valor, sinó que ben al contrari ha generat la necessitat d'emular mimèticament alguns dels engranatges d'autoregulació —els de selecció/exclusió— establerts en les literatures considerades «normals», entre les quals destaca el model anglosaxó, ara erigit com a paradigma general i acceptat també com a nostre, reproduït a escala reduïda.

Fruit d'aquesta manera de pensar-se, una de les «necessitats» que es fa sentir amb força és la d'establir el cànon modern català, aquells autors que justifiquin la nostra existència. De fet, es tracta d'un tret constant en la nostra tradició moderna (potser la del segle xx s'inicia el 1919 amb *Les noves valors de la poesia catalana* de Joaquim Fol-

guera), però que ara pren un relleu especial per situar-se a finals de segle i davant la manca de grups o propostes estètiques que es percebin com a realment noves —més aviat sembla haver-hi un desconcert general entre les promocions més joves. Assistim, doncs, a la reafirmació o liquidació —una mica a cara o creu— de les estètiques i autors la producció dels quals se situa entre els anys trenta i els setanta, distància cronològica molt escurçada i no viscuda linealment a causa dels estralls de la guerra civil. Un dels elements que sembla marcar aquest final d'etapa important és, per exemple, la quantitat d'obres completes en curs de publicació per part d'autors que es van donar a conèixer entre la dècada dels anys seixanta i a principis dels setanta, i que no han arribat a la seixantena.

Si analitzar i classificar no sembla pas negatiu, ben al contrari, és preocupant que s'hi apliqui una voluntat restrictiva, convençuts sens dubte que a l'actual cens d'habitants no correspon, estadísticament, un nombre tan elevat d'autors i obres. Aquest fet es tradueix, també, en la intenció d'establir una línia estètica predominant, central i única, a la qual cal adherir-se filialment si es vol tenir un lloc en la història literària recent. Això implica que, al mateix temps, cal minoritzar altres veus que s'aparten del sentir crític actual per una raó o altra, a vegades sols depenent de les modes del mercat. D'entrada, potser si la normalització es volgués establir en relació a d'altres cultures que per taxa de població, per trajectòria històrica o per tradició fossin més similars a la nostra (la grega, la txeca o la sueca, per posar alguns exemples), la necessitat de canonitzar algunes figures (els nostres premis nobels, per dir-ho d'alguna manera) i, per contra, de desbancar-ne d'altres no seria tan exacerbada. D'altra banda, potser seria millor aprofitar les possibilitats que ens dóna la posició que vivim en lloc de voler assimilar-nos, en un procés que tendeix perillosament a esborrar qualsevol distinció que no sigui la lingüística, element que pot desaparèixer en una traducció perfecta.

Alguns dels «gestos» prou simptomàtics que delaten aquesta necessitat canònica a què he alludit són, per exemple, la discussió sobre la capitalitat de Josep Carner com a primer motor de la tradició moderna, com a primer poeta canonitzat en una línia que s'estén a Riba, Foix (després de superar entrebancs) i Ferrater, i que es va produir a

través de la premsa barcelonina l'hivern-primavera del 96, o el rebombori de l'any Pla que ara s'acaba, amb conclusions tan exclusivistes com la d'assenyalar que Josep Pla és l'únic prosista de talla que ha donat la llengua catalana moderna, i encara amb detractors si seguim les conclusions dels professors Pericay i Toutain a *El malentès del noucentisme* (Barcelona: 1996), mentre que molts d'altres són bandejats al·legant una sensibilitat allunyada o antiquada o per causes diverses com no haver escrit una obra extensa. I cito aquest llibre perquè és un bon exemple de l'aplicació valorativa sobre tota la prosa del segle xx. D'altres publicacions amb voluntat similar són algunes antologies poètiques programàtiques, com *L'artista de la paraula* de Xavier Lloveras i Albert Roig, publicada l'any 1993, que amb un evident to provocador fan una gran esporgada d'autors. Entre les absències més destacades hi ha la d'Espriu, tot marcant una fita en el bandejament d'aquest escriptor, o la de Jordi Llavina, publicada el 1992, que entronitza l'anomenada *Poesia de l'experiència*. També cal destacar les crítiques encomiàstiques o desqualificatives d'alguns articles de premsa.

Els exemples de Carner i Pla mostren d'entrada una de les «anomalies» que s'han rectificat darrerament. Em refereixo a la preponderància fonamental de la poesia dins la nostra tradició contemporània i la percepció que la normalitat literària ha de passar pel predomini de la prosa. Així, es valora que si alguna cosa té d'avantatge Josep Pla és no haver caigut en la trampa d'escriure poesia, el fet que la seva prosa prové de l'anomenada prosa-prosa. En aquests moments el domini de la narrativa és evident, sigui en traduccions o en producció original, mentre que la poesia ha passat a un segon terme; vegeu si no les poques col·leccions poètiques que es mantenen i la minorització a què són sotmesos els poetes en general. Potser aquesta situació potencia encara més l'afany restrictiu.

El procés s'ha analitzat des d'un sentiment constant d'autoodi de portes endins, propi de les comunitats petites; pel que fa a la literatura i tot resumint-lo es pot descriure en una doble acció: per una banda cal ser molt estrictes en la valoració de les diverses obres dels autors propis que de seguida s'etiqueten de dolentes, xarones o simplement no mereixen qualificatius —una forma d'exclusió, silen-

ciant-les, que ha afectat sobretot la literatura escrita per dones—, alhora que cal enlairar fins a l'Olimp uns quants autors escollits, indiscutibles, «intocables» a risc de ser titllats d'heretges. Una i altra acció evidencien un complex d'inferioritat, una manca de confiança en les pròpies possibilitats així com la fragilitat del propi cànon.

Això ens aboca a una contradicció prou sabuda i remarcada: l'afany de comercialització, habitual en les literatures model, que veuen positivament l'èxit de vendes del producte i que, en canvi, aquí es gira negativament contra l'autor que veu banalitzada la seva obra—titllada de literatura de consum, de gènere— fins a establir-se l'oposició comercialització/qualitat del qual encara en deriven els problemes referents a la professionalització de l'escriptor, possible?, desitjable?

Dins d'aquest panorama, la literatura escrita per les dones és la que ha patit la restricció i la minorització més generalitzada al llarg d'aquest segle, tot i la quantitat d'escriptores que han publicat i publiquen, l'èxit de vendes de molts llibres, que com acabo d'assenyalar no és pas garantia de reconeixement, i el fet que siguin les dones, segons apunten les estadístiques, les principals lectores. I és que els canvis generals de moment no han repercutit substancialment en la perspectiva de l'anàlisi literària. De fet, el tracte és similar al rebut en la resta d'àmbits socials en què la dona s'ha incorporat i que produeix al mateix temps un desprestigi d'allò que fa. Perquè malgrat algunes excepcions, persisteix la manca d'autoritat concedida a la veu femenina que fa que allò que diu, allò que escriu, sigui conceptuat des de la perspectiva de la centralitat que ocupa la veu masculina, des de la mesura de l'altre que la valora molt durament, no l'entén o l'obvia. Com més restrictiu —més selecte— és el nucli cultural, menys presència hi ha de la literatura escrita per dones, en un barem inversament proporcional. La rellevància que han aconseguit Caterina Albert i Mercè Rodoreda en la narrativa de ficció, i això després de salvar prejudicis i crítiques, sols fa que donar carta de naturalesa a l'exigu percentatge de les acceptades. Tracte que naturalment reverteix negativament en les escriptores, provocant segurament l'auto-censura i l'aïllament. També cal indicar que la centralitat de Caterina Albert i Rodoreda és fonamental a l'hora d'establir un diàleg literari

amb les generacions de novel·listes posteriors. En canvi, les poetes clàssiques no han tingut la mateixa acceptació. Sols cal obrir qualsevol antologia de textos o observar l'espai que ocupen Salvà, Arderiu o Leveroni en les històries de la literatura. En el teatre, en la literatura d'idees o en l'assaig, l'absència és encara més notòria. I és que des dels criteris restrictius que he intentant d'explicitar, la veu femenina esdevé supèrflua o innecessària i les possibilitats de canvi són ínfimes sense la participació activa de la dona en l'elaboració del cànon.

En part, dos problemes externs han jugat en contra de la seva acceptació. El primer deriva del fet que sovint no pertanyen a un grup literari ben definit o escola o al fet de publicar tardanament, no entre els escriptors de la seva generació cronològica. Aquesta conjuntura provoca que les obres de moltes autores —i també d'alguns autors— no siguin fàcilment catalogables i esdevinguin «bolets» isolats. El segon problema remet a la naturalesa mateixa de l'obra, que si s'inserix en l'estètica imperant esdevé una més de les moltes que es publiquen i, doncs, és negligible; però quan l'escriptura de dona es percep com a diferent llavors també es bandeja, en aquest cas per apartar-se de l'endogàmia del sistema. Una anàlisi similar es fa extensible a les altres formes d'escriptura.

Si la normalització de la cultura catalana s'interpreta més com a rigor que com a coexistència de veus i propostes ben diverses, més com a jerarquia i silenciament que com a riquesa expressiva, la normalització ens està fent un flac favor. Per altra banda, si fóssim conseqüents amb la direcció triada, tota la literatura d'expressió catalana esdevé perifèrica respecte els centres de poder cultural occidental i, doncs, també tota ella supèrflua i negligible. Si un cop acceptat aquest pressupòsit es continua optant per inscriure's en la tradició catalana, també s'hauria de ser capaç d'assumir uns criteris amplis integradors dels grups que encara reben un tracte perifèric, derivat de l'espai físic, geogràfic, sexual o estètic que ocupen.

LLUÏSA JULIÀ
(AELC-PRINCIPAT)

